

БЭЙЭНИ САЛАЙНЫЫГА КИИРИИ-ОЛОХ ХААМЫЫТА

Хайа киһи сарсынгы күнэ, миннэки олоҕо хайдах-туох салаллан, уларыан иһэригэр долгуйбат буолуой? Оттон олохпут сайдыытын таһымын кэмгэр буола турар, салайар органнын ытыллар уларыта тутуулар ордук быһаарар курдуктар. Бүтүн Россия үрдүнэн, ол иһигэр республикабытыгар ытыллар олохтоох бэйэни салайыныы политиката биигини улууспутугар хайдах көрдөрүүлэри, түмүктэри оҥоруой дьэн болпуруос билигин кэлиэһинэ55 саамай тыын проблеманан буолара саарбаҕа суох. Бэйэни салайыныыга кириини төһө бэлэмнээх көрсөн ээрбитин, улуус дьоно-сэргэтэ бу уларыыны хайдах ылынан ээрэрин билсээри улуус дьаһалтатын тэрийэр үлө56 управлениетын начальныгин В.М.Ядрихинский көрсүлбүт.

– Владимир Михайлович, байзны сайынхныг кириг түгүүн билигчинээр эрх. Энэ санааг, билигч үлүүсүг бу ула-
рыг түгүүг таах бэлэмнэх олоогий?

— Олохтоо бэйни сайайныг кирий улэз Россияга өссө 1985 сылан, европыйскй харгыга кырыктан, олохтоно сатыыр. Европага, дан дойдү сайдылаах дордугларыгар бу политика олооху кырбитэ ыраатта. Оттон Россияга 1995 сыллааха сокуон ылыллын, бэйни сайайныг кирий түмүктөн эрэр. Билингпи туругунан РФ икөө субъекта: Чечня уюна биһиги республикабыт эрэ кырбэкк элорот. Бу биллуруоска СР Президең В.А Штыров туттаах Ыйаага тахсан, тосудартынанн сэби тарыхха өйдө-Президент А.К.Акимова сайалтыган үлэ күөсэ сааланан эрэр. Анал былаан, программа ылынылыбыта. Ол быһытынан, бас ыйытан атырдах ыйын устага нэхилээнньэ сирдаттын, өйдөтүү үлээргэ ытыллуктаахтар. Улууус даһалта нэхилэктөрүнөн сылдьан сход муһнухтарын тарийан ытта, сорохторго комиссиялар тарилиниллор. Итинн таҕа сирдаттын үлэт ханыкаттарынан, районан, телевидениенэн күөкс барар, дуһулэһин да үлүс.

Билигч улууса Устаап барылын өнгөрөн бүтэрдийт, юридический экспертизаны нэгтгэж сийлэвчт. Түүнтэ сотору билигчтээх, оччоно олоктоох хайхат нөгүү нэлдмөннэ кизг арангатын дуулгуз тагзааршхатэвчт. Онтон кирибт этиилэрэ туутгаан, этиилэрэ-уларгылылары кирилэрэ, конференция тэрийэн, дээ, олоктоохук ылынхыктаахлп. Устаап дизн улус ологон тускуяларын хэрэр, ичкени сайдыяларын кэрэбиллир сугун дохумон буларгын, ураты болгомлоох хызынэ, үерэгинни эрейэр. Устаап онгошуугуар улууса билигчи туруунан түрт улахан комиссия үлэли сийдэр: сир комитетын председателэ М.И. Лоскин салайааччылаах комиссия сир-уоту, территорияны, байы-дуолу былазар, финансовай-сэлэнчойскый управление начальнига М.М. Окуневакох салайааччылаах экономическай-финансовай болгуруостарын дырхаттар, улус баһылыгын социальнай болгуруостарга солбуяанчы А.С. Иустина салайааччылаах Устаап бырайыгтын өнгөрө уонна улус баһылыга И.Н. Аммосов салайааччылаах судлуугур комиссиялар үлэлиллэр. Кирилэр баар балаһыныяны ырган, байкы салайаныга кирир байы-дуолу, сир-уоту баган, экономикай-финансовай өтүн суутган чүмэлдидьхатэахтар, юридическай-правовой өтүн көрөн устаапка килэсирэктэахтар.

Бүгүнгү хөгжэ улуу нэхилиэнтэ байн салайааныга кииргэ бэлэм дун этэр уусук. Дын-сэргэ радио, теледэшиение биэриллэрин, хайаат матырайаалларын сүс бырыһан иста-би-дэ , интэриэиргэи олоор буолбатах. Ол түмүгэр үгэ дын бу туһунан айдабылара суох. Буолан ааспыт охор муньахтарыгар баһылыктар нэхилик олохтоокторун сатаан түмүстүлэр, киһи кэлигэ аһыйах. Онон от үлэтэ үмүрүүтэ өссө төгү нэхилиэктэри кэрийэ сырдан дьонго-сэргэбэ өйдөтүү, сырдатын үлэлэ-ре ыһтыллыахтара:

Бийр сүрүн улээнэ мээстэрэ референдуму наһииллыынантан мыйгыты ытыгы буолуоба. Референдуму иккэ болтуруоска чөлгө элпэтэ: ылар сыалтан оҥотуллар. Ытыктар болсхоҕо барылаан балаһан ыйын 22-25 күннэригэр туруороллунна. Болтуруоскала манна-аста:

1. Эн Чуралны улсуудын территориягтар бэйэн салхиныны
онохтуурга сөбүлэзэин дус?

2. Эн. Чигалчы улафун олхотрох бэйзни сайайнылгы Уста-

എന്നു നോക്കുക?

Того чуулсан "үлүүс" дийнхэн тохтоогубут дийр буулмаха, нэһилигсигинэн олохтоох бэйэни салайынньыга киярим дийн эмиз баар. Мин санаабар, бийиги курдук улахан, бэйэни үбүлэнэр гана оготорон таһаарар үлэ салаата, сир бааба суох, промышленность араас көрүнгэ сайдыбатах, государственной дотацияга ололор тьа сирин үлүүстарыгар бийрдии нэһилигсигинэн быта-сайар кельмүтэ, табыгана суох.

– Промышленность суох улуска бэйэни салайыныы буста-
рымыахх буолуо суока дуо?

— Тийэ хайзайхыстыбатынан дьарыктанар улуустарга бэйэни салай-ныыга кирири хайа эрэ өтүнөн нэһилинньэ олоһор дьаһаһар олсуулаах, ночооттоох буолуо диэн санааыр сыһа. Кырдык, бэйэлэрин сирдэригэр — уоттарыгар хостонор сир баай-даах улуустар хайа эрэ өтүнөн туһаныахтарын сеп. Халобуро, сир арендатын талабуругар, оттон бийиги тэгэ улуустар олох мэллэйбит диэн өйдөбүл эмиэ сыһа. Промышленноһунан дьарыктамат улуустар республика үрдүнэн 57 % -ны ылабыт. Оттон сир баайа — республика бүтүгүнүн баайа, онон дотация, субсидия социальнай инфраструктура бийиһынан көрүлүмэтэ.

– Тын хайзайныстыбатын бородуусуяатын огсорон талаар дэлгэр, чааһнай, бааһнай хайзайныстыбалары түүх уларыгмалар куулдлзий?

— Тийг хаймагчид бодуудуудыг анхон таагарчигларга бу санга хийрэг хаймсаг улахан охууну онорго сууга. Государственной атылаар, тутар (закупочной) сымаг син-сир баар булууга, государство өтүтэн айбул эмиз онгоуулу. Бу барта республика сылаагс бюджетар карулар. Онон тий хаймагчидын даярстан бодуудууд агаарлагса государственной айбул баар.

– Үүлүс баялыга хатгаан, биймбарланад дуо?

— Баар сокуротта олсудан, бойни салайыны баһылыга, ол эбзгэр улус баһылыга, быйбарданор. Улус бойни салайыныга миниритин Устаабын барылыгэр "улус баһылыга улус бэри быйбарданчыларын уоспай куоластааһынарынан быйбарданар" дээн кимдэн сыллар.

Надежда БОРИСОВА калсатта.

ТЕХНИКА, КРЕДИТ, ТӨЛӨНҮҮ

Быйыл республика үрдүнөн 500 мини-трактор "Туймаада-лизинг" акционер-най общество нонүө кэлэн умулустарга түгэстилиннэ. Ол иһиттэн 100 тракторы "Саха-пламобъединение" ГУП нонүө гирэх хаһаайыстыбаларга бо-молго кэлэр.

Бийлги улуска бийлэл 16 трактор агаалшлан сэрим өтөдөннэригэр уонна хоту калерулугу 60 сылынан келүүгэ сылдыбыттарга итинэнэ кыры уаастактар программаларыгэр олобуран түгэтилиннэ. Төлөнү усуллубуйата уларыйан, урут сэггэ сыл устата төлөнөр буоллабына, бийлгы бизэ сыл итинэн ончуллар, чааһынай киһи тутта 50 %-нын төлөнөр.

"Чааһынай" уонна "бааһынай" дигэн араарбаха, улууска эги-үүтү оҥрон доху-ог киллэринэр ыалларга биэ-рэ саппыбыл. Бу икки сүл устата улуустаары Тыва хаһаай-ыстыбатын управлениета кво-та быһыылтыан 46 трактор оҥутар 81-ри тизийэн аҕалан тигэттэ. Нэһилиэнньэ на-адыһытын уулуоттаан, "Туй-мада-мемг" АО генерал-

ней директора Л.С.Соломоновы уонна "Туймаада-Агроснаб" ДГУП генеральной директора В.Н.Филипповы уонна бай-эбит урдукку министерствообутун кытары ыкса биригэ үлэ-лэһин түмүгэр 35 тракторынан элбэри ыллыбыт. Ылын бадалаах оһуу үгүс, сайаапкалар тиигин басыака киирэллэр. Техникины аныгыга нэһилиэк баһылыктарын кытары биригэ үлэлиибит. Охсоро уонна мустарара син комплекстанна, ситэ ылбатахтарга сайаапкаларыгар олобуур ажалтарабыт, ону тута төлөө ыдаллар. Билигин Курган куоракка оһоһуллубут 10 минитрактор кезэн "Туймаада-Агро-снаб" Чурапчыгаар филиалыгар "Байылыт" маҕаһынныга (дир. В.В.Ерилов) атыылана турар. Ону таһынан манны трактор скоростной кочилкатынан үлэлиир биригэ соһор охсоро баар, сыанага 42 тыһ. солк. 2-3 сылга төлөнөр.

Бийиги бу сэлларга улу-
успугуар урут хаан да кэл-
бетах элбэх тэжиканы ажалан
түгээттибит. Ол ийигэр 95
МТЗ-60 тракторы, элбэх МТЗ-
ны, ДТ-лары. Дээ, ол гунан ба

ран, талаан ишмийт мөлтөх. Даммуут сороодор ханна төлүүлэрин мунараллар, үү-эт харчыга ийинан толано ту-дар, олон төлөхөр хуах баар.

Эрээ ылбыл минн-трактордаахтар тьа хайһаыстыбетын управлениетыгар кэлэн билсэбит. 1999 сыллаабы ГСМ-на 3335 тыһ. солк., техникага дьутабыр быһымынан 10800 тыһ. солк. буолууһаабын 3300 тыһ. солк. ситэ төлөспөккө иһэбит. Оһон техника уонна ГСМ ылыгытар күтүн эгизин төлөһөргө үлэ-лэйизэринин наада. Бу күннэргэ бириддм нэһилиэстэринин иһин-күтү буолууһаабын Калар өттүгэр кредиткэ аҕалылар техниканы ала-баа иэстээх нэһилиэктэргэ аһаһыһан тутуһуһуһу.

Алш бюджетнай кредит
гөнүүтүн бодыабыр эмгэ бий
ыйынан ээстэ. Былырыл сал
гыт улууска хаалларан улу
сыларга үлэлэтэр бадалаа
25 мал солк. кредити элбэх
тик ээкирэтэһин ыбылпыт.
Сөнгөһүлүбүтэ.Ол тынан ба
ран, СР Улкс министэртэста
көрдүтүр, бигити иккитэ
былаарыы Биздибит Бу

болпуруоһа эмээ Прaвитель-
стoны уонга Түм хaһaаһысты-
бaтын министрствотын кыт-
тa үлэһитэ сүдүбaйт, араас
вариaнттары үөртүп хөбүт
дaһaны, сиптөөх хөстө илик.
Харчы болпуруоһа чуолкай
схемaлaах, чотуллубут ме-
хaнизмнaах бустукхотaах. Инни-
китин өссө дa үлэһитер буюу-
лубут.

Былырын ЛТЗ-лар талабдарын харчатын бир сылы быһа, оңолорго "АЛРОСА" президентэ В. А. Штыровы, Государственной Дума депутаты В. Н. Басылысовы кылары үлэһэн, таа хаһаайыстыбатын министри Д.Ф. Наумов сөбүлэһинэн улууска эргилэргэ хаалбыта. Ол үп министростөгүтүтэн кварцка айым ханна, хайдах туттулубута кууса хоптурулганар. Ошонорох трактор ыбыт дьон "Босхо" дьон тымны тарбаталлара олох сыйага, хайаан да теленар, талымнар хары сыйпы улуус илгэр кредит-заемчилэ атынар.

Қалар сылтан бюджетнай кредит суох буолар, үбүлээһин араас программаларынан эрэ барыах сүрдүк. Дьэ, ол иһин

улуус баһылыгы И.Н. Амиров-
тың кытары азырынч идишкелде
тың хабарчысы баһын министр
Д.Ф.Наумовка отдалар
начальниктарын кытары хол-
болуқтаах карошуну аңатан,
кыры участактарбыт соци-
альной-экономической сайды-
маларын программаттын
өзгөртүбүт, оңу таһынан ара-
ас болуруустарга ийи
өттүткөн өйдөлүүлөх көп-
түүлери мытыбыт. Ити күн
салгы "Туймаада-лизинг" АО
генеральной директора Л.С.
Соломоновы карсан, үлзө-
лүн-жамнастарын, салгы түр-
бүлүнчүлүктөрүн билдирбүт.

Бийиги туурурбут болпурустарыбын министр өйөөтө үсөнө отдаларын ытта үлөдөргө этте. Оттоолун болпуруотугар эмиэ сөннөтүү олохулунна. Ол тынан баран, алуэ чэпчэтиилээк буолан, сорох ыал оттуурдаар атылаһар барыстаах эбиэ дииэ санаага оустарыны тыммытар. Онси биир да гектар сирин халларбааха сирийөн оттоон, оту атылаан дохуот оностор туһунан толкуйдур олук буолдо.

Ксенофонт
ОКОНЕШНИКОВ,
улуустаабы ты
каһаайыстыбатын управ-
донжотун начальнига

ХОДУҲА СОНУННАРА

Бэйыл сайын, биллэрин курдук, алаас эңэр ол үлүгүз мөлхөт буолан, күндүл былыдыгынан улуус үрдүнэн оххо күргүөмнээхтик тахсын. бу камнарга буола тирар.

От үлэтин хаамылын нэһиликтэртэн дыһалталар баһылыктарын, специалистарын кытта телефонунаа билдистибит.

Кытаанах. Нэһилиэккэ быйыл 1230 тонна оттонуктаах. От ыйын 25-26 күннөрүнээди туругуһан, 1045 гектар сир оҥулуһа, 445 тонна от кэбигилиннэ. Ол иһигин 105 тонната бааһынай хаһаайсыларыгар, 340 тонната чааһынайдар кизиннэрэ, Эвэнскарга "Эбэ" бааһынай хаһаайсыларыгар (салайааччы П.Д.Барашков), "Танда" (П.Ф.Машиков) ходоһаларын бунбуттара ыраатта. 30-туу-40-нуу тонна оттонунан, Нэһилиэк үрдүнэн күн бүгүн барыта 243 киһи, ол иһигэр 61 бааһынай хаһаайсыларын чилиэннэрэ куоһ быйаҥ күрүбэр сылдьаллар.

 $n\text{CO}_2$ эквив.

Араарышлыгынан, наарадамдыктан көрдөхө, эмиз сүндүх интиригиниз. Бука, сыгылар дагы араанына буулу. 1929, 1932, 1935, 1942, 1946, 1950, 1956, 1957, 1960, 1962, 1965, 1966, 1967, 1975, 1976 ж. итисиниз 1980 – 1990 жылдардагылар дон-

БАСТАКЫ

чүгдэл

Үерэнээччилэргэ аналлаах таһаарыы

Арылаах орто оскуолатын VI кылааһын туйгун үерэнээччитэ Маша СЫРОМЯТНИКОВА кыра кылаастан хоһоон суруйарынан дьарыктанар. Чугас дьонун, айылга, олох көстүүлэрин оёо харабынан көрөн хоһоонго хоһууларын сөбүлүүр. Иллэн кэмгэр саха уус-уран литературатын умсугуйан ааһар, кылаас, оскуола общественнай олоһор актыбынайдык кыттар.

Күөрэгэй ырыатын,
Астабын сыһыма-хонууга,
Ыраас-көтө кырдалга
Сүүр-көтө сылдыарбын,
Астабын ыркый ойуурга
Көбө этэн чоргууларын,
Астабын хатын чаранга
Дьэдьэн сыта дьырыларын,
Ахтыарым суугунуур хатыннар,
Ахтыарым ыраас уулары.

КУҢҮН

Көмүс күһүн тийэн кэлэ. Тыллар, хонуулар араҥас кыраасканы кутан кэбиспит курдук кун уотугар толбоннура оонньуу тураллара, баайына көмүс муора кариата бурдук долгуннарынан оонньуу сытара көрүөххэ кэрэ. Хатын чаран иһигэр киирдэххэ санга саһарбыт сөбүрдэх чэбдик, ыраас сыта киһи муһунгар саба бизээр. Мөгөтөй, аһа, тини, көтөр-сүррөр барыта кыра кыһыны туораары ас хаһаанар түбүгэр сүүр-көтө сылдыаллар. "Чо, аныгысы күүсхэ дьэри!" — дьэбит курдук тылларын одуулуу көрөллөр.

Дьон кыһын дьыргыт сыттаах барыаннаан аһаары сир аһа хомуйа тыаба үмүрүһэллэр. Кинилэри кэргэн сылайыт курдук хал-харагына буску отоннордоох моонньобун уга сиргэ намыйыбыт. Халтаҥас тымны, чысхаан тыалтан кытарбыт оёо кэдэһин кариата ыраахтан кыһан көстөр. Туск барыта ситэн-хотон турар ураты дьикти кэмэ. Сахам сирин үрдүнэн көмүс күһүн күлбүт.

КЫҤЫН

Кыра кыһын тийэн кэлэ
Тыалын-куһун кытары,
Хонууларга, тыаларга
Мөҥөн хаары ыһахтаан.

Таһырдыа оёолор
Мээнэ тахсыбат буолулар,
Кинилэри тымны
Ыга куһуон баһарар.

ОҒО СААС

Сүүрэр-көтөр, күлэр-оонньуур
Дьиктилээхэй оґо саас,
Аһа көтөн хаалыма
Орой маник тыал курдук.

Аһа-саһы, ойдуу сылдыам
Күөлэһийэр хонууларбын,
Үөр-көтө саһы сылдыам
Умса оонньуур көлүһэбин.

Оґо сааһым барахсан,
Халлаан устун суола суох
Устар былыт кариата,
Ама, сүтэн хаалыаҕ дуо?

МИН БАЛТЫМ

Телегуэжик көрөөнү,
Мультигы сөҕөрдөөччү,
Сүүр-көтө сылдыараччы,
Ойго-сонгой көрөөнү,
Орой-меник тэбээччи,
Оонньуур дьэни билээччи,
Чөбүлүбүт харахтаах.
Кыра балтым Ньургуйаана.

КЭРЭ КЭМ

Күүстүү сайын барахсан,
Кэрэ кэмим буолабын,
Көбө этэн чоргуулар,
Кыра дьобус чымыахтар,
Күндү көмүс оёолор
Көрүлүү оонньуур кэмнэрэ
Эн эрэ буолабын.

КҮӨРЭГЭЙ

Күндү, көмүс куластаах,
Күүрэр дьикти күөмөйдөөх,
Көрөн үөрэр чымыаһым,
Күөрэгэйим барахсан.

Кыра, дьобус байыаххэ
Күүстүү соҕо халлаанга
Күөрэгэй көтөн тахсангыт
Күтүн кэрэ ырыабын.

САЙЫННЫ АХТЫЛҔАН

Астабын сып-сылаас
Сайынны күннэри,
Астабын уроххо
Сөүлүү сүүррөбин,
Астабын олутун
Өбүгэм аҕабын,
Астабын кэрэтин

Саргин, көрө кэрэксинигин,
Лааһар бары үлэһиттэрин,
Биргэ сылдыбыт оёолорун
Өйдөөн- санаан, аһан аһабын,
Өрүү санатар "Умсулҕан".

Ваня ВАСИЛЬЕВ,
Чакыр орто оскуолатын
IX кылааһын үерэнээччитэ.

АТААХ ААНЫСКА

Ааныска кыыс аҕына,
Алыс атаах оґо.
Аҕатыгар мааны,
Ийэтигэр күндү,
Эбээтигэр "бизбөкээн",
Эһээтигэр "чычыах",
Үлэһэн буолуммат,
Үөрэниэн баґарбат,
Ааһарын сөбүлээбэт,
Суруйарын ыарыҕыар,
Сүөгүгэ чугаһаабат,
Сибиниһэттэн сиргэнэр,
Остуолу да солпот,
Дьэни да хомуйбат,
Кинигэ дьэни туһат.

Уруучканы тыһылат,
Компиккэ наадыбыт,
Сыбаҕыканы өрдөрбүт,
Сакалаакка баґарбыт,
Моруосунайга ымсыырбыт,
Тэлэбинсэргэн арааһат,
Төлөһүөнтөн ырааһат,
Тийин да сууммат,
Таһаһын ыраастаммат,
Баґаґа арбайыт,
Баачык туһулубут,
Ытаан марыйыар,
Ылаан чэскыйар,
Сыллаатаах имманыар,
Соруйааха кыһылар,
Куукулатын алдытар,
Көстүүмү киртитэр,
Уолаттардын оскулар,
Кыргыттардын этиһэр,
Эрийийин үн сарґим,
Убайын хоһуулар,
Ийэгин мөґөр,
Аҕатыгар хаһыһыар
Атаах Ааныска.

Таня ПОПОВА,
Хатылы орто оскуолатын
VIII "б" кылааһын үерэнээччитэ.

САХАМ ТЫЛА

Оо, эргэх да кистэлэҕи үтүмөн
үйэлэр тухары кистээн сыттаґа
биһиги төрөөбүт төрүт тылбыт, саха-
быт тыла. Сахалар норуот быһыты-
нан хантан хааннаахпытын, кимтэн ки-
иннээхпитин ким билэр, ким этэр?
Мин санаабар, история, норуот оло-
рон кэлбит олоґо бүтүннүү тыла
дьэҕкэтик көстөр. Ону итэґэйэргэ,
туск-ханнах иннинэ, тылы күрэххэ, ди-
рингик үөрэттэххэ, чинчийтэххэ на-
ада. Норуот историятын билэргэ-
көрөргө, чинчийэргэ, үөрэтэргэ
биһиги тылбыт улахан көмө, тирэх бу-
олуохтаах. Сиздэрэй, кэрэ, мунґура
суох дириґ сахалыт тыла биһиги бай-
эбитин быһытынан
өндүрүтүгэр, сыаналыырбытыгар
көмөтө сууна.

ИЙЭКЭМ БАРАХСАН

Ийэкэм барахсан,
Мин хомойор да күммэр
Эн сылаас мичээриниґ
Миһигин саататтыа.

Ийэкэм барахсан,
Барахсан да кэммэр
Эн сылаанньытар тылыґ
Миһигин кынаттыа.

Ийэкэм барахсан,
Мин үөрэр күннэрбэр
Эн аттыбар баарыґ
Миһигин дьолунан толорор.

МИН ИЙЭМ

Тусктааһар да күндү
Күн сиригэр ийэ,
Ийэ баар буолан
Биһиги дьоллоохпут.

Мин ийэбин
Сырдык күнүгэ тэґниһибин.
Мин ийэм
Сылаас-сымнаһас илиһигин
Күрүтүн кэтэһэ күтэбин.

Нарыйа НЕСТЕРЕВА,
Телөй орто оскуолатын
V кылааһын үерэнээччитэ.

"УМСУЛҔАН" ЛААБЫРГА

Үтүс сылын лааһар аһылына,
Үтүс оґо манна муһуна,
Билэр, айар баґа аґалбыта,
Умсугуйуу улаалпыта.

Толкуй, айар дьобур кыһата
"Умсулҕан" — билин-көрүү лааһыра.
Таатта дьикти музейдарын

ЭНЭЛЭЭХ ЭБЭМ

Мин аһом Александр Васильевин Чакыртан төрүттээх. Кинилэр ыал буол-
буттара 45 сыла туолла. Эбэбинин биһигэ олорбут кэмнэрин устата алта
оґону төрөтөн, иитэн, улаатыннарар, барыларын ыал онортоон олох көнө су-
олугар туруортаатылар. Уон үс сизэнээхтэр, сизэннэрэ үөрэнэллэригэр, олоґу
билилэлэригэр-көрөллөрүгэр эбэлээх аһа кемэлэрэ мунґура суох улахан.

Эһом бастаан Уорбаґа биригэдьиһинэн үлэлээбит. Онтон Хайахсыкка
эр сылларга Сэбиэт исполкомугар секретардаабыт. 1961 сылтан тракто-
ристаабыт. Калинин совхоз отделениетыгар кылааһыһытынан үлэлээн баран
бончуоттаах сыһыаланга тахсыбыта.

Эбэм аґар эрдэґиттэн колхозка, совхозка ыанньыксыттаабыта, ныйраґ
карбута. Оскуолаґа оґуорастаабыта. Билигин иһигин кыра уолларыгар Чу-
рапчы салианньэтигэр олоролтор. Эһэлээх эбэм сайын зайы теплицалары-
гар оґурсуну, помидору дэлэйдик үүннэрэллэр. Оһо биһиги уу баһарга,
таһарга кемэлэһэбүт. Сайынны сыһыаланґытыгар оёолор дьоммутугар от
үлэтигэр теһе кыалларынан кемэлэһе сатыыбыт. Эһэбит күнүскү чэйи бэлэ-
минир, атырдыах уктур, кырабыт тиистир, смурґан быһыгар быһыт
алдыаммытын көрөн сэлбийэр. Эбэбит күнүскү эбизкэ араас минниһиһэ аһы
астаан эһэбитинэн кэһигитин ытар.

Эһэлээх эбэбит билигин да үлэттэн илиһигин араарбаттар. Эбэбит бар-
тааххэй иһтэһиһиґ.

Коля ФИЛИПОВ,

Чакыр орто оскуолатын "Сарыал" юнкор. поһун
корреспондента.

БҮЛТҮНҮҮ

Мин быһырын күһүн оттоон
бүтэн баран дьым аһыгар баар
эбэбэр куска сытарга сананым. Кы-
тылга киирэн, тыбын үөс диэки
аһыан күөл уһуор турар буһуот
убайым Николай онорон биһэрит,
саас андыга сыппыт дурдам диэки
оргууй аґай салайан устан ньолбо-
тон бардым. Күнүс буолан күн уота
сылаас сардаґаларынан чуумпу эбэ
ньуусугар түһөн күлүмүрдүү оонньуу-
ра. Мин ол кэрэни көрө-көрө эрдэ-
көн дурдабар тийбиһиппин билбэххэ
хааллым. Эбэм көндөһөргө,
көґэһэргэ сүрдээх. Буолумуна
даһаны, улуу өлүгэ уһуттан эби-
көн, күһүннү ардаһартан кыһа-кы-
һаһа туолан: "Хайа, хайдахпынай!",
— димргэ дьылы.

Дурдаґа киирэммин саас анды-
га хайдах тэриһиппитин санаатым,
ойоґос мастарын, сабытын
көннөргөтүм. Дьэ, ол кэннэ дьэ-
бэр тахсан кыһа аһыкпын аһаан,
таһаас-сап хомунан, өйүө бэлэмнэ-
нэн, саабын ылан хонордуу онгостон
дурдабар киирдим. Дурдабар тий-
эн малбын сүөкүү туран көрбүтүм
дурда кэһигэр баар хойуу оттоох
ары уһугар алта чыркымай түһэн
олороллор эбит. Саабын харбаан
ылаат, тыһбар олорон отунан
күлүктэнэн үөһэн тийдим. Тизтэй-
эн ситэ чугаһаабакка ытан хабылын-
нардым да бары өрө көтөн тахсан
сөбүрүү диэки субуһа турдулар. "Ыт

Володя НИКОНОВ.

Хадаар.

ҮӨРЭНИЭН БАґАРБАТ

Бэргэн уол үөрэниһин
Бэркэ дьэн баґарбат,
Сарсыардатын уһуунук
Уһууларын аһынар.
Сырыы аайы ийэтэ:
"Бэргэн, сыллыһы, тураарыһы,
Оскуолаґа бараарыһы", — диир.
Оттон Бэргэн сүрбэґдүйүр,
Түүлүн быһыан баґарбат,
"Билигин туруом",
— дьэн куотунар

Уонна салгыһы уһууар.
Тыһаһыһаан, айыһаан

Таһаары таһаһын
Төрүт да буһбат.
Аһар нэһыһын
Абаһы илдьиһит,
Аһы ыстаанын
Чөһүккэ мэллипит,
Ырбааһытын буһаһына
Сүлүүкүн сүтэриһит
Аһыран оронугар олорор,
Оскуолатыгар хойугууар.

Грә СОЛОВЬЕВА,
Хатылы орто оскуолатын
X кылааһын үерэнээччитэ.

